

Крицька Ірина Олександрівна

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри кримінального
процесу Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-3676-4582*

**«ДОРІЖКА ЦИФРОВИХ СЛІДІВ»: ДОКАЗОВЕ
ЗНАЧЕННЯ Й ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗБИРАННЯ
ТА ДОСЛІДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

Наукова праця присвячена з'ясуванню правового змісту понять «цифровий слід» та «доріжка цифрових слідів». Зокрема, визначено складові доріжки цифрових слідів. З урахуванням специфічних властивостей цифрової інформації (зокрема, і її різновиду – доріжки цифрових слідів), а саме: мультиплікативність, трансльованість, латентність, відсутність константного зв'язку з носієм тощо, визначено окремі правила збирання та дослідження такої доказової інформації у кримінальному провадженні.

Ключові слова: цифрова інформація, цифровий слід, доріжка цифрових слідів, збирання та дослідження доказів.

Krytska Iryna

*PhD of Law, Assistant of the Criminal Procedure Department
of Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0003-3676-4582*

**«DIGITAL TRACE TRACK»: EVIDENCE SIGNIFICANCE
AND CERTAIN ASPECTS OF COLLECTION
AND RESEARCH IN CRIMINAL PROCEEDINGS**

Scientific work is devoted to clarifying the legal meaning of the terms «digital trace» and «digital trace track». In particular, the components of the digital track are identified. Taking into account the specific properties of digital information (including its variety - digital tracks), namely: multiplicity, broadcast, latency,

lack of constant communication with the media, etc., certain rules for collecting and examining such evidence in criminal proceedings are defined.

Keywords: digital information, digital trace, digital trace track, evidence collection and research.

Перманентно актуальним та одним із найбільш обговорюваних як серед науковців, так і в колі правозастосовувачів і право творців, на сучасному етапі розвитку нашої держави та суспільства в умовах так званої «діджиталізації» є питання про цифрову інформацію та її доказове значення у кримінальному провадженні. У контексті зазначеного, слід констатувати те, що найбільш поширеним є обговорення та висвітлення питань, пов'язаних із її правовою природою, визначенням її місця у системі процесуальних джерел доказів тощо. При цьому досить затребуваними з погляду наукового інтересу вказані напрямки дослідження є стосовно цифрових носіїв інформації, а також щодо електронних документів. Натомість майже оминається увагою вчених проблематика, пов'язана із цифровою інформацією, представленою у вигляді «доріжки цифрових слідів». Водночас, зважаючи на її специфічні властивості, які водночас обумовлюють і необхідність застосування особливих правил щодо її збирання та дослідження у кримінальному провадженні, це питання видається доволі актуальним та нагальним.

Поставлене питання зумовлює потребу, насамперед, з'ясувати правовий зміст поняття «цифровий слід». Стосовно цього слід вказати на існування плюралізму підходів навіть до самого словосполучення, що вживається у науці кримінального процесу та криміналістики на позначення вказаного правового явища. Так, аналіз різних наукових публікацій у цьому ракурсі засвідчує те, що найчастіше вчені оперують такими поняттями, як «віртуальний слід» (В. А. Мещеряков, А. Б. Смушкін, Л. Б. Краснова, В. Ю. Агібалов та інші), «бінарний слід» (В. А. Мілашев), «електронний слід» (В. Б. Вехов), «цифровий слід» (О. Р. Россинська, І. А. Рядовський, А. І. Семікаленова тощо). На наш погляд, більш вдалим видається використання у цьому контексті словоконструкції «цифровий слід», оскільки вона дає можливість максимально охопити різноманітні прояви цього явища та відображає його реальну технічну природу утворення.

До того вказаний підхід цілком вписується у поширену наразі термінологію: «діджиталізація», «цифровізація», «оцифрування» тощо. Однак зазначимо, що словосполучення «електронний слід» також є досить влучним.

Стосовно дефініцій розглядуваного поняття варто так само відмітити існування досить значного кола різноманітних поглядів. Зокрема, В. А. Мещеряков визначає «віртуальний слід», вочевидь, ґрунтуючись на широкому розумінні сліду в криміналістиці, а саме як «будь-яку зміну стану автоматизованої інформаційної системи, пов'язану з подією злочину і зафіксовану у вигляді комп'ютерної інформації». Такі сліди, на переконання науковця, займають умовно проміжну позицію між матеріальними і ідеальними слідами – з одного боку, вони існують реально на матеріальному носії, але не мають нерозривного зв'язку з пристроєм, за допомогою якого здійснювався запис інформації, і є нестійкими, що зближує їх з ідеальними слідами; з іншого боку віднесення віртуальних слідів до ідеальних було б помилковим, оскільки вони зберігаються не в пам'яті людини, а на матеріальних об'єктах [1, с. 97-98].

Як видається, запропонована вченим дефініція, хоча і відповідає загально-криміналістичному тлумаченню цього поняття, однак все ж таки є занадто широкою, особливо у контексті словосполучення «доріжка цифрових слідів», і більше наближується до розуміння категорії «цифрова інформація». Крім того, коментуючи наведене В. А. Мещеряковим визначення, слід також відмітити, що місцем виявлення цифрових слідів можуть бути не лише матеріальні, але й нематеріальні об'єкти, як наприклад ресурси мережі Інтернет, профіль особи в соціальній мережі тощо.

У цьому контекст більш точною вбачається дефініція, запропонована О. Р. Россинською та І. А. Рядовським, які вважають, що цифровий слід є криміналістично значимою комп'ютерною інформацією про події або дії, що відображена в матеріальному середовищі, в процесі її виникнення, обробки, зберігання та передачі [2, с. 7]. Також слід підтримати підхід, сформульований П. С. Пастуховим, відповідно до якого подібного роду слідом є електронна інформація, що стала результатом злочинного діяння, яка була згенерована в

інформаційному середовищі як слід злочину, тобто інформація, що утворилася в ході і результаті вчинення злочину, а не у зв'язку з комунікацією між кримінального провадження між учасниками процесу [3, с. 20].

Як приклад цифрових слідів дослідники вказують досить обширний перелік об'єктів – різного роду інформацію, зафіксовану на носіях у вигляді цифрових кодованих послідовностей (дампи оперативної пам'яті і дампи трафіків, файли та їх частини, службова інформація про такі файли тощо – А. І. Семікаленова); ідентифікаційні ознаки, які дозволяють унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання (IP-адреса комп'ютера в мережі, MAC-адреса мережевого обладнання, адреса електронної пошти, ідентифікатор соціальної мережі, номер банківської карти, зроблені з неї транзакції, номер телефону, дані систем геолокації і т. п. – Ю. В. Гаврилін); і навіть інформаційні бази даних засобів мобільного зв'язку, кредитні та дисконтні картки, проїзні документи, захищені магнітним кодом, персональні комп'ютери, підключені до мережі Інтернет, електронні товарні бирки, спеціальні чіпи та інші подібні пристрої (Є. П. Іщенко), які взагалі скоріше є матеріальними носіями цифрової інформації, а не цифровими слідами.

З метою звуження наведеного обсягу об'єктів, на нашу думку, доцільно звернутися до визначення поняття «доріжка цифрових слідів», сформульованого у наукових публікаціях з цього напрямку. Зокрема, під нею розуміється система утворення слідів у інформаційно-телекомунікаційній мережі, що складається з декількох послідовно розташованих за часом та логічно пов'язаних записів про проходження комп'ютерною інформації лініями зв'язку через комутаційне обладнання оператора (-ів) зв'язку від комп'ютера злочинця до комп'ютера потерпілого [4, с. 164]. Складові доріжки цифрових слідів були виокремлені В. Б. Веховим [5, с. 58-59], і ілюструються нами на відповідній схемі (малюнок 1).

Наостанок зазначимо, що необхідність врахування специфічних властивостей цифрової інформації (зокрема, і її різновиду – доріжки цифрових слідів), а саме: мультиплікативність, трансльованість, латентність, відсутність константного зв'язку з носієм тощо, вимагає

дотримання деяких правил під час збирання та дослідження такої доказової інформації у кримінальному провадженні. Серед них слід виокремити такі: (1) залучення спеціаліста при проведенні процесуальних дій, під час яких може бути виявлена відповідна інформація (обшук, огляд, зняття інформації з електронних інформаційних систем, тимчасовий доступ до речей і документів); (2) врахування обмежень, регламентованих абз. 2 ч. 1 ст. 159, абз. 2-4 ч. 2 ст. 168 КПК, стосовно способів доступу до цифрових носіїв інформації та виключних підстав їх вилучення; (3) враховуючи, що сама доріжка цифрових слідів є недоступною для безпосереднього представлення та дослідження під час судового розгляду, в ході її збирання та вивчення необхідним є залучення експерта та проведення експертизи (в т. ч. з метою виявлення знищеної інформації, встановлення фактів несанкціонованого доступу до неї, її зміни, спотворення тощо).

ЛИТЕРАТУРА

1. Мещеряков В. А. Преступления в сфере компьютерной информации: основы теории и практики расследования. Издательство Воронежского государственного университета. 2002. С. 94–119.
2. Россинская Е. Р., Рядовский И. А. *Концепция цифровых следов в криминалистике. Аубакировские чтения: материалы Международной научно-практической конференции (19 февраля 2019 г.)*, Алматы, 2019. С. 6–8.
3. Пастухов П. С. Модернизация уголовно-процессуального доказывания в условиях информационного общества: автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук. Москва. 2015. 66 с.
4. Электронные носители информации в криминалистике: монография/ под ред. докт. юрид. наук О. С. Кучина. Москва: Юрлитинформ, 2017. 304 с.
5. Вехов В. Б. Особенности судебного компьютерно-технического исследования «дорожки» электронных следов. *Теория и практика судебной экспертизы: международный опыт, проблемы, перспективы*: сборник научных трудов II Международного форума. Москва: Московский университет МВД России имени В. Я. Кикотя, 2019. С. 57-61.

REFERENCES

1. Meshcheryakov, V. A. (2002). Prestupleniya v sfere kompyuternoy informatsii: osnovy teorii i praktiki rassledovaniya. Izdatelstvo Voronezhskogo gosudarstvennogo universiteta, 94–119 [In Russian].
2. Rossinskaya, E. R., Ryadovskiy, I. A. (2019). Kontseptsiya tsifrovyykh sledov v kriminalistike. *Aubakirovskiy chteniya: materialy Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii (19 fevralya 2019 g.) – Aubakirov readings: materials of the International scientific-practical conference*, Almaty, 6–8 [In Russian].
3. Pastukhov P. S. (2015). Modernizatsiya ugolovno-protsessualnogo dokazyvaniya v usloviyakh informatsionnogo obshchestva. *Extended abstract of candidates thesis*. Moskva [In Russian].
4. Elektronnyye nositeli informatsii v kriminalistike. O. S. Kuchin (Ed.). (2017). Moskva: Yurlitinform [In Russian].
5. Vekhov, V. B. (2019). Osobennosti sudebnogo kompyuterno-tehnicheskogo issledovaniya «dorozhki» elektronnykh sledov. *Teoriya i praktika sudebnoy ekspertizy: mezhdunarodnyy opyt. problemy. perspektivy: sbornik nauchnykh trudov II Mezhdunarodnogo foruma - Theory and practice of forensic science: international experience, problems, prospects: a collection of scientific papers of the II International Forum*, Moskva: Moskovskiy universitet MVD Rossii imeni V.Ya. Kikotya [In Russian].